

27 apr 1898 Uitvoering van drie *Reyen* uit Vondels *Gysbrecht van Aemstel* in de Concertzaal der Sociëteit Vereeniging te Haarlem door de afd. Haarlem van de Maatschappij tot bevordering der Toonkunst met medewerking van het Concertgebouw-Orkest onder leiding van Willem Robert. Voor de pauze worden uitsluitend werken van Brahms uitgevoerd. (*Tragische Ouverture, Nänie* en Tweede symfonie).

Haarlemsch Dagblad (Philip Loots), 28 april 1898:

Het tweede deel bevatte drie der door den Amsterdamschen toondichter Alphons Diepenbrock gecomponeerde *Reyzangen* uit Vondel's *Gijsbrecht van Aemstel*. Dit laatste werk – voor de keuze waarvan het bestuur van onze Toonkunst-afdeeling een woord van warme sympathie toekomt – was het groote punt van attractie voor allen die met mij den heer Alphons Diepenbrock uit de van hem bekende composities hebben leeren hoogschatten als een man van zeer bijzonder talent. Ook deze *Reyzangen* geven van zijn kunst een heerlijk hoog denkbeeld. Diepenbrock is in den waren zin van het woord een *toondichter*. Het alledaagsche, het geestlooze is hem vreemd. Met heel zijn ziel, met den vollen rijkdom van middelen, hem door ongewone verbeeldingskracht, veelzijdige kennis, gelouterden kunstsmaak in de hand gegeven, streeft hij naar de verwezenlijking van het hem voorzwevende ideaal, zonder zich in zijn hooge vlucht te laten weerhouden door overwegingen van bloot practischen aard. Dit laatste reken ik den componist der *Reyzangen* natuurlijk niet als een deugd aan; want dat het ideale en het practische zeer goed kunnen samengaan blijkt b.v. uit de koorwerken en de orgelfuga's van den grootmeester Bach, waar de meest vrije vlucht van gedachte, de rijkste ontvouwing van polyphonie toch nimmer een betrekkelijk gemakkelijke uitvoering uitsluiten. Maar een juiste grenslijn is hier moeilijk te trekken en zoolang een componist niet het absoluut onmogelijke verlangt – en dit doet, voor zoover ik kon nagaan, de heer Diepenbrock nergens – heeft niemand het recht hem een ernstig verwijt te maken. Afgezien van de practische zijde kunnen wij van Diepenbrock's werk slechts met bewondering en eerbied spreken. Het merkteken van het genie staat er onmiskenbaar op afgedrukt. — De uitvoering ervan hoorde ik op de generale repetitie geheel, op den concertavond gedeeltelijk. Het viel mij op dat dezen laatsten keer de gang van het geheel veel lossier en elastischer was dan bij de repetitie en dat de vertolking ook in kleur en nuanceering gunstig bij den vorigen avond afstak. — Laten we hopen dat onze afdeeling van Toonkunst het niet bij deze eene uitvoering zal laten. Iedere nieuwe vertolking van het heerlijke werk zal de schoonheid ervan voor uitvoerders en toehoorders meer en meer ontsluiëren – en ook zij voor wie tot heden Diepenbrocks kunst een gesloten boek was zullen weldra met sympathie en vereering opzien naar dezen kunstenaar van zoo uitnemende gaven. — Voor den heer Robert moet het groote voldoening zijn het werk te hebben mogen doen kennen en – voor zoover van hem afhing – ook liefhebben. Voor de belangrijke moeite die hij zich heeft willen getroosten komt hem een oprecht woord van dank en hulde toe.

Nieuwe Rotterdamsche Courant ([W.N.F. Sibmacher Zijnen]), 28 april 1898:

Een interessante gebeurtenis mag genoemd worden de introductie van een werk van Alphons Diepenbrock, *Reyzangen uit Gysbrecht van Aemstel*, in de kringen der Toonkunst-maatschappij. Bij deze uitvoering te Haarlem echter zijn, voor zoover wij opmerken konden, de dragers van in Toonkunst-kringen gezaghebbende namen afwezig gebleven, ja, men moest zelfs een niet groote belangstelling van de leden der Haarlemsche afdeeling zelf constateeren, een feit dat ten deele waarschijnlijk aan de bekende schuwheid voor nieuwe composities – waarover men nog niet veel heeft hooren

spreken –, ten deele misschien ook aan vrees te wijten is, dat de *Reyzangen* te Haarlem niet “het puik van zoete kelen” vinden zouden. — Voor vrees, ook ons niet totaal vreemd, bleek in waarheid reden te zijn. De zangvereniging dezer afdeeling, die den heer W. Robert tot directeur heeft, zou men niet in de eerste plaats aangewezen wanen voor een uitvoering van uiterst fijne, spiritueele kunst, maar men kon de hoop voeden dat de met ongetwijfeld sympathieke bedoelingen gedane eigen keuze door studie en volle toewijding een daad had kunnen worden, die den componist en de zangvereniging gelijkelijk eeren zou. Deze hoop is niet verwezenlijkt. Uitgevoerd zijn, met begeleiding van het Concertgebouw-orkest uit Amsterdam, de *Rey van Amsterdamsche maegden* voor vierstemmig vrouwenkoor, de *Rey van clarissen* voor vierstemmig vrouwenkoor en de *Rey van edelingen* voor vierstemmig gemengd koor; de *Rey van burchtsaeten* voor koor a capella werd niet gezongen, en de weglating dezer vierde *Rey* is, te oordeelen naar de enkele maten die wij in de uitgevoerde *Reyen* zonder begeleiding gehoord hebben, een heel verstandige zet geweest. Van nog scherper doorzicht zou het bestuur der afdeeling blijk gegeven hebben, indien het aan de zangvereniging – een combinatie van vele, óók ongeoeffende stemmen – de uiterst moeilijke, zéér zware eischen aan zangkunst stellende taak had bespaard. Voor een klein koor van uitnemend geschoolde, van den hoogen geest dezer muziek diep doordrongen zangeressen en zangers zijn deze *Reyen*, naar ons gevoelen, geschreven: zelf van belangstelling en liefde voor Diepenbrock's buitengewone compositie vervuld, zal het met een zeer ernstig voorbereide uitvoering in de ziel der hoorders kunnen overbrengen wat de componist heeft gewrocht. Voor een koor als het Haarlemsche was ze, zal ze voorloopig zeker blijven, een werk dat boven zijn krachten gaat. Men is er nog lang niet. Nu is de tijd aangebroken – zoo was onze indruk – dat de heer Robert of een ander het koor zal gaan beproeven te doen gevoelen hoe men, na de noten zoowat er in te hebben gekregen, dóór gaat dringen tot den zin der *Reyen*, opdat het door Diepenbrock gewenscht beeld in zuivere schoonheid voor aller oogen glanze! ... Met gebrekkige proefnemingen kome men niet in het publiek. Men eert er den componist niet mede, al klapt men in de handen tot hij zich genoopt voelt voor den dag te komen en met vriendelijk handgebaar een krans aan te nemen en een speechje, van iemand uit datzelfde koor dat zijn *Reyen* onder handen had genomen. Waarachtig, dr. Diepenbrock heeft staan buigen met 'n krans... Hebben wij ons dan vergist? Was de componist toch wèl dankbaar voor de “eer aan zijn *Reyen* bewezen”? Is deze uitvoering toch wèl waardig, zulk een introductie toch wèl te loven geweest? ... Neen, we moeten wel aan onze meening, onze teleurstelling vasthouden, en het gebruikelijk gedoe met den krans voor een komediespulletje aanzien, waar de heer Diepenbrock, met een “Timeo Danaos et dona ferentes” in zijn hart, zich, zonder een scène te maken, niet aan onttrekken kon. Ach, die materie... — Overigens hebben wij de uitvoering van drie werken van *Johannes Brahms*, naar men weet sedert ongeveer een jaar niet meer onder de levenden, bijgewoond.

Weekblad voor Muziek (W.L. [= Willem Landré]), 30 april 1898:

In 't ze deel de *Reien uit Gijsbrecht van Aemstel* van Alphons Diepenbrock. Ik heb me verheugd over 't bezit van zulke kostbare muziek. Gevoeld door een groot kunstenaarsgemoed en geschreven met een overbluffend meesterschap. Dat is nu eens andere muziek dan de gewone soort, waarop 50 of 100 toonkunstenaars ons dagelijks en wekelijks onthalen. Ofschoon mij de *Reien* van Bernard Zweers veel sympathieker zijn, moet ik toch erkennen de frappante schoonheid van Diepenbrock's gedachten. 't Minst geslaagde deel van zijn werk lijkt mij de instrumentatie. Zonder verdere op- of aanmerkingen erken ik deze werken onder het allerschoonste wat op het gebied van koor gewrocht is. Jammer nu dat de uitvoering allerverschrikkelijkst was. De dameskoren met een klankvolume of er twintig en geen honderd en zooveel dames zongen. Daarbij onzeker en onzuiver en dan afgezien van alle fouten, geen spoor van nuance, geen spoor extase voor 't schoone werk. Nu moet ik erkennen dat deze *Reien* ondenkbaar zwaar

zijn om te zingen. Een klein koor, alleen uit zangeressen en zangers samengesteld zou deze werken goed ten gehore kunnen brengen. Of 't dus niet wat veel gewaagd was deze opvoering? 't Beste was nog de *Rei van edelingen* waarin de mannenstemmen zich fraai ontwikkelden. De componist werd hartelijk toegejuicht en bedacht met een fraaien lauwerkrans.

De Kroniek (A.v.Br.[eull = J.C. Hol]), 1 mei 1898:

Wie iets voelt voor den litterairen luister onzer 17e eeuw en daarbij eenige affiniteit bezit tot muziek, zal de Haarlemsche afdeeling van Toonkunst erkentelijk zijn geweest voor haar plan de *Reyzangen uit Gijsbrecht van Aemstel* uit te voeren zooals ze door Alphons Diepenbrock zijn gecomponeerd. De groote toewijding van leider, den Heer W. Robert, en uitvoerenden is helaas niet in staat geweest dit plan op bevredigende wijze te verwezenlijken. — De oorzaak hiervan is tweeledig. In de eerste plaats miste het vrouwenkoor den noodigen klank. Toch zou de stoere, soms ruwe, vocale kracht, die over het geheel het *Requiem* van Brahms bij de laatste uitvoering te Amsterdam ten goede kwam – de rhythmische excessen daargelaten – voor Diepenbrock's *Reyen* nog minder te begeeren zijn, want hier is de menschelijke stem iets anders dan een instrument te meer, door middel van het woord bij de overige klank-massa gevoegd. Zij is hier draagster van hetgeen doel is, van het vers. Dit nu is het bijzondere van Diepenbrock's werk, het onmisbare ervan, waardoor het geslaagd mag heeten – wie de beteekenis van dit bedaarde woord hier begrijpt, zal het een reden zijn tot groote vreugde –, dat hij Vondel's *Reyen* niet heeft gecomponeerd in den gewonen zin, hij heeft er geen muziek bij gemaakt in mindere of meerdere of zeer groote mate overeenstemmend met hetgeen door de corresponderende woorden werd uitgedrukt, hij heeft het sentiment dat dier woorden oorsprong was, wéér gevoeld, en daardoor is het hem mogelijk geworden het vaag geluid, dat van elk vers uit wil dringen over de begrips-perken van het woord, te voeren óver die grenzen die het slechts den begrips-loozen maar door stelliger relatie verbondene klanken, die men muziek noemt, is gegeven te overschrijden. — Al is de verhouding van woord en klank hier dezelfde als die door Wagner het eerst is onder woorden gebracht, toch – en dit is de tweede, eveneens noodzakelijke verdienste dezer compositie – is de afstand op muzikaal gebied tot Wagner even groot als in letterkundig opzicht. Hoewel het onlogisch is deze twee gedeelten – het muzikale en het litteraire – nog te willen scheiden, werd dit gedaan om die merkwaardige eigenschap dezer Gijsbrecht-muziek in het licht te stellen. Immers het geringste spoor dier brokkelige ostentatie waarmede de werken van alle Wagner-imitators zoo vol zijn, – en hoe weinig jongere componisten zijn dit niet – ware voldoende geweest om de *Reyzangen* tot iets wan-staltigs te maken. Men meene echter niet dat wat deze compositie betreft, Wagner vergeefs zou hebben geleefd; alleen heeft hier een synthetische kracht datgene gebezigd wat het verleden aan voor haar bruikbare bouwstof had bijeengebracht, terwijl anderen zoo gaarne een reeds gebruikt ferment benuttigen, dat zóó aangewend, slechts ontbinding teweeg kan brengen, — Waar dus niet naast Vondel's *Reyen* een apart werk is ontstaan, de door Diepenbrock gecomponeerde *Reyzangen*, maar het schoon van Vondel's verzen gebracht is in hooger, toegankelijker vorm, daar is het duidelijk, dat vooral aan het vocaal gedeelte der uitvoering de hoogste eischen moeten worden gesteld, dat niet zoozeer naar groot klank-volumen als naar superieure kwaliteit van timbre – wie kan zich de unison-inzet der Klarissen denken zonder een sereen geluid als van engelen – en smettelooze, duidelijke uitspraak moet worden gestreefd. Dit bel-canto en deze duidelijkheid zijn met een talrijk koor van dilettanten niet te verkrijgen; men is den heer Robert dankbaarheid verschuldigd dat hij hier en daar toch iets van dezen eisch wist te verwezenlijken. — De tweede onvoldoende conditie der uitvoering werd gevormd door de meer dan slechte acoustiek der zaal, die den hoorder belette zich een juist denkbeeld van het orchestrale gedeelte der partituur te vormen.

25 jun 1912 In de verslagen over de voorstelling van Vondels *Gysbreght van Aemstel* met de toneelmuziek van Diepenbrock, tijdens het Nederlands Muziekfeest op 25 juni 1912 komen regelmatig de *Reyen* ter sprake:

Algemeen Handelsblad (S.Z. [= W.N.F. Sibmacher Zijnen]), 27 juni 1912:

Wij wisten van *Gysbreght*-muziek van Zweers, en van *Gysbreght*-muziek van Diepenbrock, maar uitsluitend in de Concertzaal had eerstgenoemde, volledig, laatstgenoemde, fragmentarisch, geklonken: nimmer voor of tusschen een Vondelvertooning. — Was 't niet op het Nederlandsch Muziekfeest van 1902, dat Zweers' Voorspelen en Reien zijn uitgevoerd! Ook in de Naardensche kerk, niet waar, en in de muziekzaal van menige grootere stad. Zeldzamer waagde men zich aan Diepenbrock's *Reizangen*; nog wèl herinner ik mij de uitvoering dezer compositie, van drie der vier zangen ten minste, te Haarlem in '98: het was de eerste maal, dat zijn *Gysbreght*-liederen gezongen werden, wat den dirigent Robert tot eer is na te houden, al bleek zijn streven niet volkomen bekroond, en toen reeds de indruk gewekt dat die Reien 't allerbest aan een klein koor van buitengewoon begaafde zangeressen en zangers, met een uitmuntend orkest, zouden zijn toevertrouwd. Welke indruk werd bevestigd, toen wij te Leiden onder D.de Lange, de tweede en de vierde zang, te Rotterdam onder G.Rijken de eerste en de tweede gehoord hadden. — Nadien vernam men van dit Diepenbrock-werk niets meer, tot het nù, in volledigheid en schittering van klank tot ons kwam, schitterender en grooter ook dan wij tevoren ons droomden, èn in het milieu waarvoor het geschreven werd, – waaruit het ontstond. — Op de vraag, of nu dan voor het eerst zooveel muziek bij een *Gysbreght*-opvoering is ten gehooore gebracht, past het antwoord: ja. Maar wie meende, dat de lofzang van d'ouden Simeon, door Gozewijn en de nonnen in de kapel aangeheven, altijd de eenige zingzang is geweest – wat de herinnering aan de opvoeringen der laatste jaren ons leerde – die zou dwalen. Want de *Rei der Klarissen*, om deze dadelijk te noemen, werd al gezongen bij de eerste opvoering van 1638: de melodie is bewaard en zij 't niet in de oorspronkelijke zetting, voor een ieder te vinden in het Ned. Volksliederenboek (van het Nut). Doch ook van de andere *Reien* is het waarschijnlijk, dat zij gezongen werden: historisch onderzoek kwam tot de slotsom dat wat aangaande drie van de vijf (Simeon's lofzang meegerekend) zeker is, ook aangenomen mag worden voor de twee andere. — [...] In den nieuwen Stadsschouwburg is men aan het “zeggen” gebleven, al hadden dan twee toonkunstenaars tot het in muziek zetten der Reien gedreven zich gevoeld. Men kent de prachtige uitgaaf van het treurspel (door Bohn te Haarlem bezorgd in 1893), den foliant waar L. Simons de inleiding voor schreef en die door Derkinderen en Berlage werd versierd: die bood ons tegelijk de instrumentale en zangmuziek van Zweers, voor klavier gezet, doch ook de vier koorliederen van den toen nog op den achtergrond toevenden componist Diepenbrock, op wiens Reien de uitgevers door Zweers waren opmerkzaam gemaakt. — Deze partituur der *Reien*, een der eersten van Diepenbrock, is later afzonderlijk uitgegeven; en hij heeft er, aldoor zoekend en partijtrekend van de ondervinding der schaarsche uitvoeringen in de concertzalen, telkens weer in gewijzigd; hetgeen uit een vergelijken van wat wij gisteravond hoorden, in de *Rey der Klarissen* en in die der *Edelingen*, 't meest wellicht in den eersten Triomfzang, duidelijk werd. — Tegen de nadering van dezen feestelijke avond evenwel heeft hij meer gedaan. Grooter vertelde ik, is zijn partituur geworden: verrijkt met een instrumentaal Voorspel, met een “melodrama” aan het eind, en met een instrumentatie van het lied der nonnen en vader Gozewijn. Zoo is zijn *Gysbreght*-muziek volledig geworden, en toch beknopter dan de, in verhouding tot de tooneelmatige vertooning, veel te uitvoerige van Bernard Zweers, die daardoor zijn eigen weg naar den schouwburg heeft bezwaard. Heeft Diepenbrock voor zich dien weg ook niet bemoeilijkt? In zoover wel, dat zijn *Gysbreght*-muziek verlangt – waar ik al op doelde – de samenwerking van een eersterangskoor met een eersterangsorkest. — Maar heeft men die eenmaal ter beschikking – wie zou dan nog twijfelen of muziek bij een Vondel-avond, als dien wij beleefden passend is? Vragen de *Reien* zelf er niet om? In wezen, in maat en klank verschillend?

De een helder en blijd, blijd in den toon der verlossing, die met de vreugde om “het feest van Gods geboorte” samensmelt; de tweede minder juichend, eer weemoedig, vooral geloovig, sterk-geloovig, en teeder. Dan de derde, die der klaagtonen, het vreeslijke, gruwbaar komende doende voorgevoelen; zang ook van moederlijk mededoogen, vol bittere droefenis. Ten laatste, na de Amsterdamsche Maegden, de Edelingen, en de Klarissen, de Burchtsaeten, die de echtelijke liefde bezingen en hare voortreflijkheid. In al die zangen, ongelijk bedoeld wel is waar, hoort men taalmuziek en een uitstorting van het gemoed welke de gevoeligheid der zangkunst en de schildering van het instrumentaal penseel zoo wèl verdragen, wanneer voor Vondel een kunstenaar zich plaatst, die de macht en smijdigheid van diens taal, de klaarheid van zijn beelden, de vroomheid van zijn innerlijk voelt en haar in muziek kunstvol om te zetten weet. — Dit verstond Diepenbrock te doen! Hij heeft Gysbreght in een lijst van edele muziek ons getoond.

14 sep 1912 Naar aanleiding van het feestconcert t.g.v. Diepenbrocks 50^e verjaardag schrijft Carel J. Ströer aangaande de *Reyen*:

Op de Hoogte (Carel J. Ströer), september 1912:

Want moeilijk is zijn muziek van de eerste tot de laatste noot. Historisch analyseerende heeft hij bij het daarstellen zijner compositie op de *Reyen* van Vondels *Gijsbrecht van Aemstel* zich ingedacht in den tijd van den dichter. Hij heeft gemeend, en terecht, dat reien behooren gezongen te worden. En waar hij nu overtuigd was, dat de oude melodieën, o.a. de oude octaaf-melodie op het “o, Kerstnacht, schooner dan de dagen” niet meer passen kon in de lijn van zijn tijd, evenmin als ze ooit de innigheid en waarachtige vroomheid dier gewijde zangen hebben weergegeven, daar schreef hij daarvoor andere muziek die, streng reëel, het woord naar voren liet komen en den zang wilde maken tot eene openbaring van intense vroomheid. Geenszins was het hierbij zijne bedoeling het gedicht op te lossen aan de muzikale klanken, maar in samenstemming eene uiting te geven van het waarlijk vroom gevoel dat clarissen en edellieden moest bezielen. De kunstenaar Royaards heeft dan ook niet geschroomd Diepenbrock's toondichting in zijne uitbeelding van Vondel's meest bekend werk te aanvaarden.